1–1,2 cm gylyje nuo esamo paviršiaus įžemio horizonte fiksuoti 5 kapų duobių kontūrai. Kapai orientuoti R–V, PR–ŠV kryptimi. Kadangi pamatams tvarkyti didesnio gylio nereikėjo, kapų duobių kontūrai užfiksuoti, uždengti geotekstile ir užpilti smėliu. Šioje vietoje iki įžemio ir nesuardytų kapų horizonto taip pat fiksuotas piltinio pobūdžio maišyto grunto sluoksnis, kuriame aptikta daugiau pavienių žmogaus kaulų iš suardytų kapų (bažnyčios V dalyje pavienių žmonių kaulų aptikta sąlyginai nedaug, o XIX a. priestato vietoje jų beveik neaptinkama). Tikėtina, kad bažnyčios R dalyje galėjo būti keli palaidojimų horizontai, kurie buvo suardyti (aptikti žmonių kaulai iš suardytų kapų, sankaupa su kelių individų palaikais, sudėtais vienoje vietoje) XIX–XX a. remontuojant pamatus, o nesuardyti liko apatinio horizonto kapai, kurie yra žemiau pamato ir iš dalies „palenda" po juo. Pagal 2019 m. aptiktus pavienius radinius (monetas, medalikėlius), kuriuos galima sieti su suardytais kapais, palaidojimai gali būti datuojamai XVII a.

Bažnyčios V dalyje atidengti pamatų kampai, buvę iki XIX a. įrengto priestato. Pastato išorėje ir vidinėje dalyje aptikta daug įvairaus dydžio riedulių, galbūt likusių čia nuo skirtingų bažnyčios statybos etapų.

Bažnyčios vidinėje dalyje fiksuotas 50–55 cm pločio, 25–30 cm aukščio mūro fragmentas – kalkiniu skiediniu rištos 27–28x12–13 x6,5–7 cm dydžio plytos (3 plytų eilės), mūrytos tiesiai ant buvusio paviršiaus (juodo smėlio). Galbūt tai buvusios (vėliau perstatytos) navos pagrindas. Dėl atidengto nedidelio fragmento tikslios statinio paskirties nustatyti negalima. Tokio formato plytomis statyta XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje.

In the vicinity of the Church of the Holy Trinity in Tryškiai

The field survey (142.6 m^2) in the vicinity of the Tryškiai Church of the Holy Trinity (Telšiai District, W Lithuania) (Fig. 1) identified layers of mixed fill soil in most of the surveyed area, sterile soil: yellowish brown fine sand, brownish clay, and clay loam at a depth of 0.5–1.2 m from the current surface, and, in the E part of the church, the contours of 5 grave pits at a depth of 1–1.2 m from the current surface. Based on the isolated finds from 2019 (coins, medals), which can be associated with destroyed burials, the burials can be dated to the 17th century.

Mindaugas Mačiulis,
Medeina Gailiūtė-Kluodė

Sedos bažnyčios šventorius

Pirmoji bažnyčia Sedoje (Mažeikių r., Sedos sen.) pastatyta 1508 m. (Šinkūnaitė L. *Įdomiausios Lietuvos bažnyčios.* Vilnius, 2016, p. 136). 1769–1770 m. ji atstatyta, vėliau ne kartą atnaujinta ir remontuota. Minima, kad 1816 m. buvo išmūryti akmeniniai bažnyčios pamatai. Nuo 1823 m. bažnyčios išorė liko nepakitusi, tik 1985 m. uždėtas skardinis stogas. Minima, kad apie 1713–1714 m. šventoriuje pastatyta nauja varpinė. Dabartinė varpinė statyta 1851 m. Remiantis Sedos bažnyčios mirties metrikų knygomis net iki XVIII a. pabaigos (1794 m.) dauguma atvejų mirusiųjų laidojimo vieta nurodoma Sedos bažnyčios šventorius (*LVIA*, f. 1455, b. 1). Nuo XIX a. šventoriaus kapinės kaip laidojimo vieta minima vis rečiau. Dažniau – parapinės vietos kapinės ir aplinkinės kapinės (Renavas, Grūstė ir panašiai). Tikslių duomenų, kada statyta dabartinė šventoriaus tvora, išlikę nėra.

1 pav. Tyrimų vietų situacijos planas: 1 – išgriuvusi tvora; 2 – sklypo riba; 3 – 2022 m. tyrimų vietos. M. Mačiulio brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigated sites: 1 – the demolished fence, 2 – the plot boundaries, 3 – locations investigated in 2022.

Žinoma, kad tvora ne kartą rekonstruota (1955, 1985–1987 m).

Dar 2021 m. lapkritį griuvo Sedos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios ir jos pastatų komplekso (UK 984) šventorių juosianti akmenų tvora. Anuomet į Varduvos gatvės pusę griuvo apie 6–6,5 m ilgio, apie 1,5 m aukščio iš ŠR pusės šventorių juosiančios tvoros atkarpa.

2022 m. balandį–birželį atlikti nedidelės apimties detalieji tyrimai, susiję su numatomais šventoriaus tvoros ŠR, PR dalių tvarkybos sprendiniais. Jų metu rankiniu būdu iki įžemio ištirtos dvi 4x2,5 ir 6x2 m dydžio perkasos 1, 2 ir vienas 2x2 m dydžio šurfas. Iš viso ištirtas 26 m^2 plotas (1 pav.). Tyrimų metu nustatyta, kad teritorijos ŠR dalyje tirtoje perkasoje 1 prie šventoriaus tvoros susiformavę 1,2–1,25 m storio XVIII–XX a. kultūriniai sluoksniai. Iki 40–45 cm gylio vyrauja XX a. vidurio–XX a. II pusės piltiniai sluoksniai, suformuoti įvairių šventoriaus rekonstrukcijų darbų metu (įrenginat dekoratyvinę betoninę atraminę sienelę, lyginant statesnį šios dalies šventoriaus šlaitą). Po juo rastas iki 70 cm storio XVIII–XIX a. sluoksnis su 11 to laikmečio radinių: 2 monetomis (1875 m. 2 kapeikomis, 1821 m. Prūsijos taleriu), kryželiu, 3 medalikėliais (2 pav.), kaltine vinimi ir to laikotarpio keramikos šukėmis. Po šiuo sluoksniu rastas įžemis.

2 pav. Perkasoje 1 rasti medalikėliai: 1 – XVIII–XIX a.; 2 – XVIII a. vidurys–XVIII a. II pusė; 3 – XVIII–XIX a. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 2. Medals from Trench 1: 1 – 18th–19th century; 2 – middle – second half of the 18th century; 3 – 18th–19th century.

Kitokia archeologinė situacija rasta teritorijos PR dalyje, kur prie tvoros susiformavusių XVII–XX a. kultūrinių sluoksnių storis yra 0,8–1 m. Čia tirtoje perkasoje 2 30–35 cm gylyje rastas iki 35 cm storio XIX–XX a. pradžios sluoksnis su 15 radinių: vyrauja XIX–XX a. pradžiai būdingos keramikos šukės, du sidabriniai kryželiai ir žalvarinės sagos, medalikėlis. Sluoksnyje aptikti du įsimaišę (patekę su medžių šaknimis (?)) 166(?) m. LDK Jono Kazimiero šilingai ir viena nenustatyta moneta. 60–65 cm gylyje rastas iki 25 cm XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis su 11 radinių: kartu su XVII–XVIII a. keramikos šukėmis aptiktas ir XVI–XVII a. būdingas diržo sagties fragmentas, taip pat nemažai XVII a. vidurio–XVIII a. pirmos pusės monetų: 1654 m. Vilhelmo Frydricho šilingas, 1655 m. Jono Kazimiero šilingas (3 pav.), 1723 m. švediška 1 erė, 3 medalikėliai,

3 pav. Monetos: 1 – 1654 m. Prūsijos Frydricho Vilhelmo šilingas; 2 – 1665 m. LDK Jono Kazimiero šilingas. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 3. Coins: 1 – a 1654 Frederick William Prussian shilling; 2 – a 1665 John II Casimir GDL shilling.

4 pav. Perkasoje 2 rastas XIX a. pradžios mūrinės tvoros fragmentas iš PR. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 4. The early 19th-century masonry fence fragment exposed in Trench 2, as seen from the SE.

kaltinė vinis, saga. Po šiuo sluoksniu rastas įžemis. Įžemyje aptikta įgilinta struktūra – XIX a. kapo duobė. Joje 1,95 m gylyje rastas medinio karsto viršus, kurio dėl nepalankių tyrimams aplinkybių iškelti nepavyko.

Šurfe 1, tirtame iš Varduvos gatvės pusės, 20–25 cm gylyje rastas XX a. I pusės gatvės akmenų grindinio fragmentas. Po juo šurfe aptiktas iki 15 cm storio XIX a. kultūrinis sluoksnis su pavieniais to laikmečio radiniais, pavieniais smulkiais žmonių kaulais ir osteologine medžiaga. Po tyrimų grindinys sugrąžintas į pirminę padėtį.

Archeologinių tyrimų metu nustatyta, kad dabartinės šventoriaus tvoros antžeminės dalies aukštis siekia iki 2,8 m. Ji įgilinta iki 90 cm ties PR ir 1,8 m ties šventoriaus ŠR dalimis. Remiantis atliktais architektūriniais tyrimais, tvora datuojama XIX a. II puse–XX a. pradžia, rekonstruota keletą kartų XX a. viduryje–XX a. II pusėje. Apie tai liudija šurfe 1 rastas išmūrytas XX a. vidurio tvorą remiantis betoninis konstraforsas. Archeologinių tyrimų metu nustatyta, kad dabartinė bažnyčios šventoriaus tvora nėra pirminė. Perkasoje 2 rastas 50 cm aukščio apardytas buvusios ankstesnės tvoros pamato fragmentas datuojamas XIX a. I puse (4 pav.).

Tyrimų metu aptikta negausi osteologinė medžiaga buvo perduota į VU BTC toliau tirti, o šurfe rasti smulkūs pavieniai žmonių kaulai – VU MF. Iš viso tyrimų metu inventorinti 93 radiniai ir jie perduoti į MM.

The churchyard of the Seda church

The 2022 small-scale excavation (2 trenches and 1 test pit totalling 26 m^2) down to sterile soil in the churchyard of the church in Seda (Mažeikiai District, NW Lithuania) (Fig. 1) revealed 17th–20th-century cultural layers up to 1.25 m thick that contained contemporaneous finds: crosses, medals (medallions), sherds of household pottery, and animal bones (Figs. 2, 3) as well as, in Trench 2, a fragment of the foundation of an earlier church fence from the early 19th century (Fig. 4).